

La qualitat de la traducció com a factor de garantia del procés penal: desenvolupament de recursos per a intèrprets judicials

([el projecte TIPp](#))

Marta Arumí¹, Carmen Bestué¹, Anna Gil-Bardají¹, Mariana Orozco-Jutorán¹, Mireia Vargas-Urpi² i Francisco Vigier³

¹ *Universitat Autònoma de Barcelona*; ² *Universitat Pompeu Fabra*; ³ *Universidad Pablo de Olavide*

Rerefons de la recerca

La interpretació judicial és un element clau per evitar qualsevol estat d'indefensió de la persona jutjada. Tanmateix, ha estat un àmbit relativament poc explorat al context espanyol fins fa poc, sobretot en comparació amb països com els Estats Units d'Amèrica (Berk-Seligson, 1985; 1990/2002; Dueñas González *et al.*, 1991). A l'Estat espanyol, la recerca prèvia en aquest àmbit s'ha basat principalment en entrevistes i qüestionaris com a mètodes de recollida de dades per obtenir informació empírica de la situació de la interpretació judicial als jutjats i tribunals (vegeu, per exemple, Ortega Herráez, 2006; o el projecte [SOS-VICs](#)), en canvi, pràcticament no trobem informació més directa de com es produeix la comunicació mediada en un jutjat. La tesi de Liudmila Onos (2014) va incloure l'observació de 56 sessions judicials, però no va obtenir els permisos per gravar-les i això va esdevenir una limitació important a l'hora d'analitzar els aspectes lingüístics de les interaccions interpretades.

Per contribuir a omplir aquest buit, el grup de recerca [MIRAS](#), de la Universitat Autònoma de Barcelona, ha portat a terme el projecte de recerca TIPp (Traducció i Interpretació en Processos penals)¹, que pretén descriure la realitat de la interpretació judicial a partir d'un gran corpus de dades autèntiques (gravacions de vistes reals en les quals hi ha la presència d'un intèrpret). Es tracta del primer estudi a l'Estat espanyol que ha analitzat les transcripcions d'un corpus de judicis interpretats. En aquest projecte col·laboren investigadors de quatre universitats: Carmen Bestué, Mariana Orozco-Jutorán, Marta Arumí i Anna Gil-Bardají (Universitat Autònoma de Barcelona), Anabel Borja (Universitat Jaume I), Mireia Vargas-Urpi (Universitat Pompeu Fabra) i Francisco Vigier

¹El projecte TIPp ha rebut el finançament del Ministeri d'Economia i Competitivitat d'Espanya. Referència: FFI2014-55029-R. Les investigadores principals són la Dra. Carmen Bestué i la Dra. Mariana Orozco-Jutorán de la Universitat Autònoma de Barcelona.

(Universidad Pablo de Olavide).

Corpus de judicis i mètode d'anàlisi

Aquesta recerca ha estat possible perquè el grup MIRAS va obtenir els permisos necessaris per accedir a les gravacions en vídeo que es fan de les vistes i judicis. Concretament, es van sol·licitar els vídeos de les vistes en què s'havia requerit la intervenció d'un intèrpret i es van poder recopilar les gravacions de deu Jutjats Penals de Barcelona per a les vistes amb intèrpret d'entre els anys 2010 i 2015. En aquesta primera fase del projecte, el corpus conté les transcripcions de 55 gravacions en vídeo de les vistes celebrades en la primera meitat de 2015 (gener-juny) en què hi va haver interpretació entre el castellà (i, en algun moment esporàdic el català) i l'anglès, el francès o el romanès.

La taula 1 mostra els detalls del corpus analitzat.

Llengua	Arxius	Judicis	Vistes	L'usuari és la persona acusada	Duració total (min)
Anglès	23	18	19	18	371
Francès	12	9	9	7	190
Romanès	31	26	27	26	555
Total	66	53	55	51	1116

Taula 1. Totalitat dels judicis amb interpretació de 10 jutjats penals de Barcelona (gener-juny 2015)

Les transcripcions s'han anotat a partir de la distinció que Cecilia Wadensjö (1998) fa entre «*talk as text*» (el parlar com a text) i «*talk as activity*» (el parlar com a activitat). En altres paraules: hem tingut en compte la precisió de la interpretació en comparar-la amb les intervencions originals, però també hem tingut en compte que les interaccions orals espontànies inclouen interrupcions, solapaments, torns de paraula llargs i altres aspectes que poden tenir un impacte directe en la interpretació i que, per tant, no es poden dissociar de l'anàlisi d'aquest tipus d'interaccions.

Resultats més rellevants

Els resultats d'aquest projecte mostren que, de mitjana, **no s'interpreta** el 54% del judici (ni amb interpretació en veu alta, que és la que queda enregistrada a les gravacions; ni amb xiuxiueg, que fa l'interpret a l'acusat a cau d'orella i que no queda enregistrada). És a dir, els acusats, de mitjana, no tenen accés a la informació que s'intercanvia en més de la meitat del judici.

Si comptem la part que s'interpreta en veu alta, el percentatge del que no s'interpreta és molt més elevat: només s'interpreta un 30% de les vistes.

Aquests percentatges varien força segons la llengua que es tradueix, tal com s'observa a la taula 2.

Llengua	Minuts totals	Minuts bilingües	<i>Chuchotage</i> (xiuxiueig) o traducció a la vista	Minuts interpretats (bilingüe + <i>chuchotage</i>)	% Minuts sense interpretació o <i>chuchotage</i>
Anglès	371	123	57,8	180,8	51,2
Francès	190	92	24	116,0	38,9
Romanès	555	124,2	92,6	216,8	60,9
Total	1116	339,2	174,4	513,8	54,0

Taula 2. Minuts interpretats de mitjana en les vistes del corpus

També s'han comptat el número d'intervencions senceres que no s'interpreten per minut (cada cop que parla algun dels operadors judicials al llarg de la vista) i les dades en aquest cas també són força alarmants: 1,8 intervencions no traduïdes en els judicis d'anglès cada minut; 1,6 en francès i 3,7 en romanès (xifres que equivalen a una mitjana de 2,7 intervencions no traduïdes per minut).

En ocasions, **la informació no interpretada pot ser clau per al desenvolupament del judici**. De fet, la immensa majoria de les intervencions entre operadors judicials com ara les conclusions provisionals, informes finals etc. no es tradueixen a l'acusat. Tot i això, paradoxalment, es dóna el dret a la darrera paraula a l'acusat, però com que no ha entès res del que estava passant perquè no l'hi han traduït, és molt difícil que pugui "afegir" alguna cosa en la seva defensa. Tampoc se li tradueix, moltes vegades, si es dicta sentència o no, com

és aquesta sentència, etc.

El fragment següent mostra un exemple d'aquest tipus d'intervencions no traduïdes:

Extracte 1. Exemples d'intervencions no traduïdes

Fiscal - Se modifica el escrito de conclusiones, la conclusión segunda, en el sentido de que se incluya el 368 in fine dada la escasa entidad del hecho. Y la quinta, en el sentido de interesar que se le imponga la pena de un año y seis meses de prisión, a sustituir, conforme al artículo 89, por la expulsión del territorio nacional. Manteniendo el resto del escrito de calificaciones.

Intèrprete – Ø

Jutge – Muy bien. Tiene la palabra la defensa

Intèrpret – Ø

Lletrat de la defensa - Sí, en el sentido de modificar las conclusiones, la segunda mantenemos la libre absolución, pero incluimos como alternativa nos adherimos a lo manifestado por el ministerio fiscal, del 368,2. (...). Y por lo tanto, también en relación a la conclusión quinta... también incluimos como subsidiaria la solicitud de que se le condene a 6 meses de reclusión.

Intèrpret – Ø

Jutge - Seis meses de reclusión. Muy bien, tiene la palabra el ministerio fiscal para el informe de la (...).

Intèrpret – Ø

Fiscal - Sí, el ministerio fiscal interesa una sentencia condenatoria en los términos expresados en el escrito de conclusiones, eh... en los términos que se han dejado modificados en este acto, por entender que, de la testifical de los agentes que han depuesto en el acto de juicio han quedado acreditados los hechos. Así como de la testifical de la compradora de la sustancia ha quedado acreditado que el acusado el día de autos vendió a... esta señora por la cantidad de 2 euros eh... 50 una cantidad de... marihuana. Los agentes observan cómo se produce esta transacción y... hallan en poder de la compradora la marihuana y del acusado el dinero producto de la venta, así como más dinero del que no pudo justificar su procedencia. Nada más, gracias.

Intèrpret – Ø

Jutge – Muy bien. Tiene la palabra la defensa.

Intèrpret – Ø

Lletrat de la defensa - Sí, con la venia de su señoría. Para interesar una sentencia absolutoria entendemos, visto el testimonio de los agentes, que no pudieron ver directamente el canje. O sea, no vieron el canje de la sustancia intervenida, sino que les pareció ver que interactuaban, tanto mi mandante con la chica. Y eso los sitúa en la posición de testigos de referencia... siendo el testigo principal la menor que ha declarado, quien directamente ha dicho que no podía reconocer a mi

cliente al cien por cien. Y tampoco reconocía, o tenía serias dudas, sobre cuál había sido... la cantidad. Tómese también en consideración, por máxima de la experiencia, que a precio del mercado, por decirlo de algún modo, 2 euros de marihuana no se venden, se vende en cantidades superiores. Por lo que fuera lo que fuera lo que los agentes creyeron ver, es evidente que no fue una transacción de compraventa de marihuana. Y por lo tanto entendemos que procede una sentencia absolutoria. Eh... subsidiariamente, elevamos las conclusiones subsidiarias del informe, para el informe final.

Intèrpret – Ø

Jutge – Muy bien, dígame al señor... Douk... o Douksa... que, eh, tiene derecho a la última palabra por si quiere decir algo más.

Intèrpret - (...) *that you haven't said* (...) [al acusado, sin micrófono]

Acusat - *No, I don't.*

Intèrpret - No tiene nada (...)

Jutge - Queda listo para sentencia.

Intèrpret – Ø

Pel que fa als fragments que sí que s'interpreten, al corpus també s'han detectat errors greus (adicions, falsos sentits i omissions, entre d'altres), a banda d'errors més relacionats amb el llenguatge emprat als judicis (per exemple, qüestions de registre inadequat o de manca de precisió). Aquests errors es consideren greus quan poden influir en el resultat del procés judicial. Per tant, no només cal denunciar la manca d'interpretació de bona part de les vistes, sinó també la manca de qualitat de la part que sí que s'interpreta. L'extracte 2 mostra un exemple d'un error greu.

Extracte 2. Errors greus en la interpretació

Jutge- Y la responsabilidad civil de 200 euros que debería de abonar con el otro acusado si nunca saliera condenado. Bueno. Entonces le pregunta si reconoce los hechos y si acepta estas condenas que pide la acusación.

Intèrpret- So, do you accept the charges?

Acusat - To say that I robbed a wallet, hey, they have to free me?

Intèrpret- Yeah.

Acusat - to... ye--... free me...?

Intèrpret- Yeah.

Acusat - So I said I robbed the wallet, they have to free me.

Intèrpret- Sí, sí, sí, sí **acepta y tienen que dejarlo en libertad.**

Malauradament, **els errors greus no són anecdòtics**. La taula 3 mostra la mitjana d'errors greus per hora bilingüe segons els diferents tipus contemplats:

- OG = omissió greu (en la traducció s'omet informació important que apareixia al missatge original);
- ADG = addició greu (en la traducció s'afegeix informació que no apareixia a l'original i que pot distorsionar el missatge transmès);
- FSG = fals sentit greu (la traducció transmet un missatge molt diferent de l'original o la idea contrària);
- SS = sense sentit (la traducció no s'entén perquè no està ben formulada a nivell d'expressió).

Llengua	OG/hora bilingüe	ADG/ hora bilingüe	FSG/ hora bilingüe	SS/ hora bilingüe	Total d'errors greus/ hora bilingüe
Anglès	6,3	2,6	7,3	4,4	20,6
Francès	5,9	1,3	6,5	1,3	15,0
Romanès	12,6	4,8	7,3	1,0	25,7
Mitjana	8,5	3,2	7,1	2,3	21,1

Taula 3. Mitjana d'errors greus per hora bilingüe

Finalment, també cal fer esment de les intervencions en veu pròpia de l'intèrpret, és a dir, quan l'intèrpret intervé al diàleg no per traduir la intervenció d'altri, sinó per expressar idees pròpies. Aquest ús de la «veu pròpia» es considera que pot ser justificat (si l'intèrpret intervé per demanar una pausa o per aclarir algun fragment que no ha sentit bé), però també pot ser no justificat si la intervenció és per aconsellar l'acusat o advertir-lo, com es mostra en l'extracte 3.

Extracte 3. Exemple de «veu pròpia» no justificat (fragment subratllat).

Jutge: Dígale que hay... para obtener dinero, no es, eh, cualquier forma de trabajo, es una forma de obtener ingresos.

Intèprete: So, in order to get money, any way of work is a way to get money, *there's no problem, you can say it.*

Al corpus de judicis analitzats, l'ús de veu pròpia no justificat es fa servir en una mitjana de 45,5 vegades per hora. Així, de mitjana, en anglès hi ha 50,2 intervencions amb veu pròpia per hora; en francès 11,9; i en romanès 65,7.

Els resultats generals també mostren solapaments freqüents entre els operadors judicials: és molt difícil proporcionar una interpretació precisa i completa quan dues persones parlen alhora, perquè l'intèrpret no pot sentir bé què diuen i ha de prioritzar què transmetre, cosa que s'agreuja si el solapament és llarg. També hem detectat una velocitat de parla molt alta en operadors judicials (arriben a parlar a més de 200 paraules per minut) en alguns fragments clau del judici, com podrien ser l'informe final o la sentència *in voce*. La resta de resultats dels projecte es faran públics en futures publicacions dels membres de l'equip de recerca (vegeu-ne una llista completa al final).

La plataforma de recursos

Els resultats s'estan fent servir per crear una pàgina web i una aplicació mòbil que ofereixin recursos en línia per facilitar la interpretació judicial, concretament: recomanacions per a intèrprets que recullen protocols d'actuació en les situacions habituals amb què s'enfronta l'intèrpret; una guia per a funcionaris de l'administració de justícia sobre el paper de l'intèrpret i la seva interacció amb ells; un tesaurus amb glossaris monolingües que inclouen els termes més habituals dels contextos en què es troba l'intèrpret judicial i cinc bases de dades que contenen una mostra dels termes més utilitzats en els procediments judicials, amb comentaris i propostes de traducció de les llengües més traduïdes: àrab, romanès, xinès, francès i anglès..

Les recomanacions, que s'han plantejat a partir de l'anàlisi de les vistes del corpus i per tant responen a situacions reals observades, poden contribuir a una interpretació de més qualitat amb relativa facilitat, perquè són molt concretes i aplicables. A continuació mostrem un exemple de recomanació pels operadors judicials:

Quando se habla a más de 160 palabras por minuto, el intérprete no puede

llevar a cabo su labor de forma adecuada.

En el corpus TIPp hemos detectado que todos los operadores judiciales (jueces, fiscales y letrados) suelen hablar más rápido en algún momento. Normalmente, los jueces aceleran el ritmo durante la lectura de las sentencias *in voce*, mientras que los fiscales y letrados suelen acelerarlo en el turno de informe.

En la recomanació anterior s'inclouen dues gravacions: una sentència *in voce* pronunciada a una velocitat superior a 160 paraules per minut i la mateixa sentència *in voce* a un ritme més pausat i adequat per a la interpretació.

I aquest és un exemple de recomanació pels intèrprets:

Es esencial la interpretación completa del juicio al acusado

En el corpus TIPp hemos observado que más de la mitad del juicio no se interpreta al acusado, lo cual vulnera sus derechos. Es necesario interpretar todo lo que se dice en el juicio, incluso aquellas partes en las que el acusado no interviene de manera activa, para que esté en igualdad de condiciones que alguien que habla la lengua en que se celebra el juicio. Para ello se pueden combinar las modalidades de interpretación simultánea y susurro.

La plataforma de recursos serà accessible a partir del dia 7 de juliol, si bé es preveu que els continguts s'acabin de completar al llarg del que queda d'any (2017).

Conclusions

Com a conclusions d'aquesta investigació, cal posar èmfasi en les idees següents:

1.) Els intèrprets no entenen quin és el seu rol. Per tant, independentment del nivell lingüístic que tinguin, no poden oferir un servei de qualitat.

Una formació mínima sense combinació lingüística concreta milloraria amb escreix aquesta situació, perquè els principis per actuar de forma professional com a intèrpret són exactament els mateixos per a un intèrpret de wòlof que de l'anglès.

2.) Els intèrprets mostren un gran desconeixement del llenguatge jurídic i judicial (i de les seves conseqüències). La plataforma de recursos i, concretament, la base de dades de termes, pretenen proporcionar eines per millorar en aquest

aspecte.

3.) Els operadors judicials tampoc no entenen la tasca de l'intendent i per tant la dificultat sense ser-ne conscients.

4.) La manca d'un codi deontològic² conegut i respectat pels intèrprets i les empreses proveïdores d'interpretació, juntament amb la manca de formació dels intèrprets, estan produint una situació de violació dels drets dels acusats (principalment immigrants amb pocs recursos). És molt probable (tot i que encara no s'ha impugnat cap judici per part dels advocats, que sapiguem) que l'incompliment dels codi ètic per part dels intèrprets estigui afectant al resultat dels judicis.

Referències:

Berk-Seligson, Susan (1985). Fallacies in judicial assumptions about bilingual court proceedings: The role of the court interpreter. Comunicació al *Symposium on Law and Language*; Georgetown University.

Berk-Seligson, Susan (1990/2002). *The Bilingual Courtroom*. Chicago: University of Chicago Press.

Dueñas González, Roseann; Victoria F. Vásquez and Holly Mikkelsen (1991/2012). *Fundamentals of court interpretation : theory, policy, and practice*. Durham, NC: Carolina Academic Press.

Onos, Liudmila (2014). *La interpretación en el ámbito judicial: el caso del rumano en los tribunales de Barcelona*, tesi doctoral., Universitat Autònoma de Barcelona.

Ortega Herráez, Juan Miguel (2006). Ortega Herráez, J. M. (2006). *Análisis de la Práctica de la Interpretación Judicial en España. El Intérprete frente a su Papel Profesional*. Tesi doctoral. Universidad de Granada. URL: <http://hdl.handle.net/10481/977>

SOS-VICS project: <http://sosvics.eintegra.es/>

Wadensjö, Cecilia (1998). *Interpreting as interaction*. New York: Longman.

Més informació sobre el projecte:

Arumí, Marta and Mireia Vargas-Urpi (en premsa). Annotation of interpreters'

² Vegeu, per exemple, el codi deontològic de l'APTIJ (Asociación Profesional de Traductores e Intérpretes Jurídicos y Jurados), URL: <http://www.aptij.es/img/doc/CD%20APTIJ.pdf>

conversation management problems and strategies in a corpus of criminal trials in Spain: the case of non-renditions.

Bestué, Carmen (en premsa). El esfuerzo de escucha en la transcripción de los procedimientos penales orales.

Bestué, Carmen (en premsa). Aproximación a la labor del intérprete en los tribunales de justicia: la experiencia de los últimos 6 años en los Juzgados de lo Penal de Barcelona.

Orozco-Jutorán, Mariana (en premsa). The TIPp project: developing technological resources based on the exploitation of oral corpora to improve court interpreting. *Intralinea*.

Orozco-Jutorán, Mariana (en premsa). Anotación textual de un corpus multilingüe de interpretación judicial a partir de grabaciones de procesos penales reales. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*.

Vargas-Urpi, Mireia (en premsa). Court interpreting as a shared responsibility: judges and lawyers in a corpus of interpreted criminal proceedings.

Vigier, Francisco (en premsa). Interpreting at Spanish criminal courts: preliminary results of the TIPp project's corpus of real trials.

Pàgina web del projecte: <http://pagines.uab.cat/tipp>